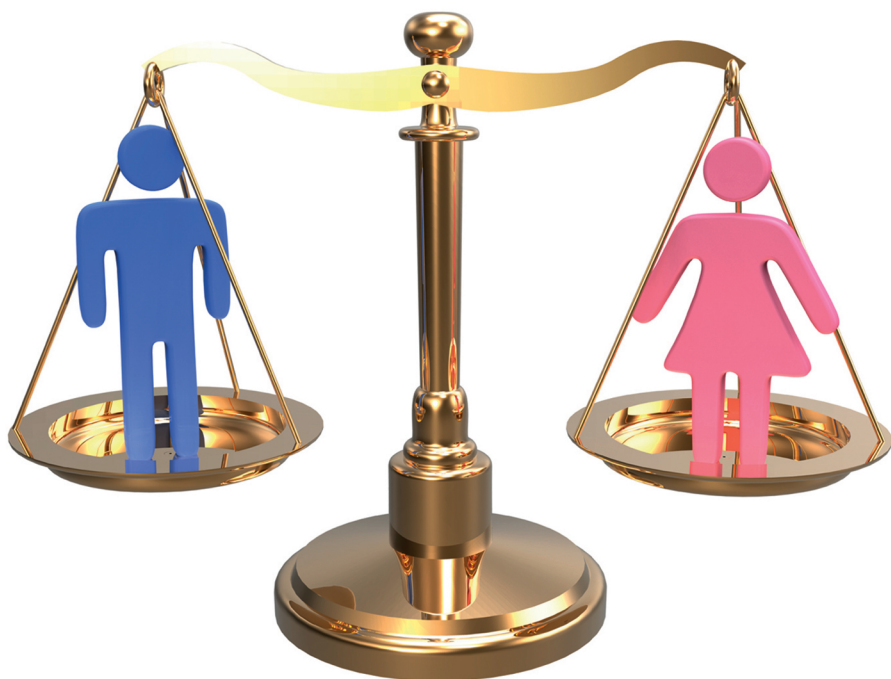

ТЯ/ТОЙ РАВНОПОСТАВЕНИ В ЕВРОПА

ДОБРИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПРАКТИКИ

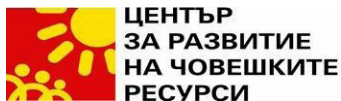

ФАБЕР • 2017

„ТЯ/ТОЙ РАВНОПОСТАВЕНИ В ЕВРОПА“

Добри педагогически практики

Изданието е финансирано от програма „Еразъм +“
по проект “S/He's Equal in Europe”
с No 2015 -1 –ES01 –KA219 – 015783_4/ 13.10.2015 г.

То отразява само мнението на авторите и не ангажира
по никакъв начин с него Европейската комисия.

© Авторски колектив – автор, 2017
© Издателство „Фабер“, 2017

ISBN: 978-619-00-0640-4

Съдържание

<i>Галина Гогева – координатор на проекта</i> Проектът: „Тя/той равнопоставени в Европа“	5
<i>Подполковник доцент доктор</i> <i>Невена Атанасова-Кръстева</i> Прилагане на политики за равнопоставеността на половете във въоръжените сили на Р България	10
<i>Кина Котларска</i> Равнопоставеност в началното училище – нормативна регулация и практически възможности.....	21
<i>Пролет Петрова</i> Подарък за мама – рисуване с пръсти и водни бои.....	30
<i>Пролет Петрова</i> Мартеница	32
<i>Галина Гогева</i> Женските кариери в мъжките професии	34
<i>Ивета Станчева</i> Най-успелите българки в различни области в нашата общност	37

Борислава Иванова

Равнопоставеност на мъжа и жената в семейството..... 40

Борислава Иванова

Жените в математиката 44

Антоанета Палангурска

Екатерина Велика – императрицата на Русия..... 51

ПРОЕКТЪТ – „ТЯ/ТОЙ РАВНОПОСТАВЕНИ В ЕВРОПА“

През периода 2015 – 2017 година СУ „Емилиян Станев“ участва в европейския проект „S/He's Equal in Europe“/ „Тя/Той равнопоставени в Европа“. Проектът е по ключова дейност 2 – „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики“ – дейност „Стратегически партньорства“ – сектор „Училищно образование“, одобрен с договор № 2015-1 – ES01 – KA219 – 015783_4/13.10.2015 г. на ЦРЧР.

От редица проучвания е видно, че и в днешно време съществуват различни видове дискриминация по полов признак дори и в демократичните европейските държави: пониско заплащане на труда на жените, липса на женско присъствие в правителствата, бизнеса и управлението.

Равенството между половете е залегнало и в Хартата на основните права на гражданите в Европейския съюз и е един от основните стълбове на политиката за равни възможности, които са задължителни и които трябва да бъдат прилагани от всички страни – членки на Европейския съюз.

„Тя/Той равнопоставени в Европа“ е проект, чиято основна цел е да насърчава равнопоставеността като цяло и по-специално равнопоставеността на половете. Това би могло да се изрази и с фразата: „Мултикултурното образование разширява познанията ни за другите, като ни прави по-уважаващи и толерантни към различията“. Основната идея на това международно партньорство беше да работи за повиша-

ване на културното съзнание на учениците и за развиване на разбирането им за нуждите на другите.

„Тя/Той равнопоставени в Европа“ работи в две основни направления:

Първо – насоки за работа с учителите. Партньорите анализираха ролята и начина на присъствие на учителите в класната стая и в училището. Целта бе да се направят изводи как поведението на учителите може да предава ценности за равенство сред учениците. Дадоха се насоки за професионалното обучение на преподавателите; изработиха се много материали, в които са описани приложими дейности, насърчаващи равенството; създаде се база данни в e-twinning платформата на проекта, съдържаща голяма извадка от препоръчителни материали за ползване от семейства, учители и ученици. Направиха се препоръки за подобряване на начина, по който равенството се отразява в учебните програми и официалните документи в училищата.

Второ – участие на учениците от държавите партньори в краткосрочни обмени, където децата имаха шанса да се запознаят с различни култури и езици. Основната идея на тези обмени бе учениците да разберат, че толерантността и уважението идват от знанието и насърчаването на мултикултурализма сред тях.

Участието на учениците бе в дейности, насочени към популяризиране на ролята на жената в съвременното общество, възпитание в зачитане на труда на жените, както и подкрепа на равенството между половете. Учениците придобиха знания за огромните усилия, които жените и другите хора, принадлежащи към групи в неравностойно положение, полагат. Те се убедиха, че трябва да бъдат защитници на идеята за равнопоставеност и да се борят за премахване на всякакъв вид дискриминация.

През двете години този проект имаше за цел да работи за насърчаване на справедливото отношение към толерант-

ността и недискриминацията. От това следва и равноправната интеграция в обществото на всеки ученик, всеки учител и всяко семейство, особено тези, които са в неравностойно положение.

В различните дейности от българска старна активно участваха около 100 ученици от 6 паралелки на възраст 7 – 10 години, както и 10 учители от начален етап в СУ „Емилиян Станев“. Шестима от тях посетиха обученията с насоки за преподаване на равенство, организирани в Румъния, Испания, Гърция, Турция и България.

Всички държави партньори – България, Гърция, Испания, Италия, Полша, Португалия, Румъния, Турция и Финландия, имаха еднаква роля при планирането, изпълнението, мониторинга и разпространението на проекта. Всяко училище осъществи дейности за насърчаване на равенството. Училищата от различните страни използваха e-twinning платформата за споделяне на информация, за видеоконференции и чатове. Родителите също активно сътрудничиха в изпълнението на дейностите по проекта.

Извършените дейности по проекта бяха много и разнообразни.

Още в началото учениците и техните родители бяха запознати с целите на проекта и работиха с желание по изпълнение на дейностите.

Разменяха се картички между участниците по повод на различни празници, децата от паралелките по изкуства участваха в състезание за лого и слоган на проекта, в училището бе декориран кът „Еразъм“: „Тя/Той равнопоставени в Европа“, където стоят националните флагове на деветте държави партньори, както и сувенири, подарени от включените в проекта училища. Учениците написаха есета на тема „Жените, на които съм благодарен“, направиха проучвания за най-често срещаните български женски имена и техния произход, добавяха

параграфи и илюстрации в „Пинг-понг приказка“, която сътвориха общо с децата от другите държави, участваха във видеоконференции. Всички деца и техните родители от випуска на втори клас, както и някои от трети клас с желание се включиха в „Мисията на защитниците на равенството“. Бяха събрани играчки, тетрадки и помагала, които учениците дариха на деца в неравностойно положение. В седмицата на бащата бяха покани татковци, които представиха своите професии пред децата в специално подготвени от тях уроци. Учениците научиха за жените пионери в своята област, както и за жените, които успешно се реализират в така наречените „мъжки професии“.

Учители от начален етап изнесоха поредица уроци, възпитаващи в толерантност и насърчаване на разбирането за равнопоставеност на всеки гражданин в обществото.

От 5.04. до 9.04.2016 г. СУ „Емилиян Станев“ беше домакин на Третата транснационална среща, планирана в проекта – за обучение на учители, както и на втората среща – за обмен на ученици.

25 учители и 19 ученици от 8 държави (Испания, Финландия, Румъния, Полша, Португалия, Италия, Гърция и Турция) бяха посрещнати в СУ „Ем. Станев“ на 5.04.2016 г. по стар български обичай – с питка, сол и мед, и закичени със здравец, след което директорът на учебното заведение Кина Котларска ги приветства.

Паралелно се провеждаха две срещи: на учители и ученици.

Учителите слушаха с интерес лекциите за „Женските кариери в мъжките професии“ на доц. доктор Невена Атанасова, подполковник във Военния университет и представител на Комитета на жените към НАТО, както и „Жената в семейните отношения през средните векове – Изток, Запад“ на доцент Надя Христова от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Учителите представиха анализ на учебните програми, свързани с темата за равнопоставеността на половете, запоз-

наха се с най-често срещаните женски имена във всяка държава и представиха проучване на тема: „Кой върши домакинската работа вкъщи?“.

В същото време гостуващите деца се срещнаха и запознаха със своите български връстници от VI клас, пяха песни за майката и жената, учиха заедно тракийско право хоро, запознаха се с историческите и архитектурните забележителности във Велико Търново посредством интересната екипна дейност „Рали“ в стария град, активно подпомогнати от студенти от Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, яздиха състезателни коне в конна база „Калоян“, с. Арбанаси.

Учители и ученици заедно посетиха етнографските комплекси „Етъра“ и „Боженци“, както и архитектурния резерват „Арбанаси“, където научиха за „Женските и мъжките пространства в българските традиции“, опитаха национални български ястия, удивиха се от майсторството на българските танцьори и музиканти от фолклорен ансамбъл „Сидер воевода“ и притаиха дъх пред невероятната гледка от хълма Царевец, разкрила се от аудио-визуалния спектакъл „Звук и светлина“, излъчен специално за тях със съдействието на Община Велико Търново.

В края на двугодишния период бе направен анализ и оценка от участвалите учители, родители и ученици в специално разработени анкети. Оценката като цяло е положителна, счита се, че целите на проекта в голяма степен са постигнати. Желанието на учители, ученици и родители е училището да участва и в бъдеще в подобни международни програми, които дават познание за различни култури, езици, обичаи, повишават чуждоезиковите умения и дават самочувствие на всеки индивид да бъде равноправен гражданин на Европа.

ПРИЛАГАНЕ НА ПОЛИТИКИ ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ПОЛОВЕТЕ ВЪВ ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ НА Р БЪЛГАРИЯ

Подп. доц. д-р Невена Атанасова-Кръстева

Национален военен университет „Васил Левски“

*“The world of humanity has two wings –
one is women and the other men.
Should one wing remain weak, flight is impossible.”
Baha’i writings*

В ежедневието ни стана нормална гледката на жена в униформа на полицаи или военнослужещ, както и практикуването на професии като начални учители и медицински сестри от мъже. Това провокира промени в съществуващите стереотипи у хората относно социалните роли на двата пола в обществото. Именно поради това една от най-широко дискутираните теми от началото на 21-и век е свързана с проблемите на равенството между половете. Термини като равенство между половете, равенство между мъжете и жените, интегриране на равенството между половете са много разпространени в съвременното публично и научно пространство. Според много автори равенството между жените и мъжете не е фактор, чието влияние рефлектира само върху половината от човечеството. Неговото въздействие засяга всички страни на обществото.

Днес много правителствени и неправителствени организации и специалисти работят усилено, за да подкрепят различни дейности и усилия за защита на правата на човека и в същото време да насърчават истинското място на жените и момичетата във всички аспекти на живота. Подобряването на статута и благосъстоянието на жените е популярна тенденция поради световните процеси, свързани с перспективата за създаване на по-последователни механизми за равенство между половете. В този случай всички хора трябва да са участници във формирането на справедливо общество и следователно мнението на същото гражданско общество е важно за дискусиите в най-големите и най-влиятелните световни общности и организации.

Ето защо разбирането за равенството между мъжете и жените има дълга история по време на неговото прилагане, и съответно – и последици за обществото. „...равенството между жените и мъжете е аспект на човешката действителност, а не само условие, което трябва да бъде постигнато за общото благо. Това, което прави човешките същества човешки – присъщото им достойнство и благородство – не е нито мъжко, нито женско. Търсенето на смисъл, на цел, на общност; способността да обичаш, да създаваш (...) няма пол. Това има дълбоки последици за организацията на всеки аспект на човешкото общество“ [7]. Може да се добави, че въпросът за пола е свързан не само със социалната справедливост и разнообразието в заобикалящата социална среда. Равенството, изглежда, е условие за постигане на целите на всяка организация, наличието на конкурентоспособност и създаване на възможности за социално сближаване. [1].

Поради факта, че в литературата, научното и интернет пространство се открива изобилие в дефинирането на понятията „социален“ и „биологичен“ пол, за целите на настоящата разработка е важно да се опише разликата между т.нар. „пол“ и „джендър“.

Под „биологичен пол“ следва да се разбират биологичните различия между мъжете и жените, които са постоянни и са ограничени до физическите репродуктивни функции. Съществуват редица показатели за биологичен пол, като например половите хромозоми, вътрешните репродуктивни органи и т.н. [1]

Социалният пол, или често срещаният днес израз „джендър“, обяснява социалните атрибути, свързани с това, че индивидите са мъже и жени. Тези характеристики са следствие от социализацията и определят положението и ценностите на човека в даден контекст. Споменатите атрибути, включително възможностите и взаимоотношенията, са социално изградени и се развиват чрез процесите на социализация. Поведение, което е съвместимо с културните очаквания и норми, се приема като полово-нормативно, и обратно – поведение, което се разглежда като несъвместимо с очакванията на обществото, се нарича несъответствие с пола. (*Фиг. 1.*)

Биологичен пол	Социален пол
биологична основа природно обусловен постоянен индивидуален не-йерархичен не може да се променя лесно	социално-културна конструкция обществено обусловен променлив систематичен йерархичен трудно, но не невъзможно да се промени

Фигура 1. Разлики между биологичен пол и социален пол

Допълнително е необходимо да се уточни, че концепцията за джендъра, свързана с всеки човек, е социална конструкция и затова тя варира както от култура до култура, така и във времето. Характеристиките, които се възприемат като принадлежащи на жените в един контекст или култура, могат да се

интерпретират като мъжки дадености в други. Често се случва очакванията за пола да бъдат зависими от стереотипите на социалната концепция за този пол, а не да бъдат свързани с индивидуалните характеристики на конкретната личност. И всъщност това положение се отнася както за мъжете, така и за жените. [2]

За да се обобщят анализите по-горе, под „пол“ (биологичен пол) следва да се разбират физическите атрибути, които се използват за идентифициране на индивиди като мъже или жени при тяхното раждане. Джендърът (социалният пол) е сложната взаимовръзка между: първо – пола на индивида (биологията на пола), второ – вътрешния смисъл на личността като мъжко, женско, или и двете (полова идентичност), и трето – външно наблюдаваното поведение (израз на пола). Пресичането на тези три измерения се дължи на личното разбиране на пола как хората възприемат себе си и всеки един от нас.

Тези определения логично се следват от термина „равенство между половете“, който е в основата на човешките права и ценности. Равенството между половете е човешко право, което е заложено като основен принцип в Хартата на ООН още през далечната 1945 г. Жените и мъжете могат да живеят с достойнство и свобода, без страх. Равнопоставеността на половете е също така предпоставка за напредък в развитието на всяко общество и намаляване на бедността. С цел да се гарантират човешките права на жените, от една страна, е необходимо общо разбиране за социалните структури и властовите отношения, които съставляват законите и политиката, а от друга – да се отчита влиянието на равнопоставеността между половете върху икономиката, социалната динамика, семейния и обществения живот.

Днес не съществува съмнение, че равенството между половете е човешко право, но съвременният свят продължава да се сблъсква със стереотипни поведения и все още съществу-

ващи различия в достъпа до възможности и вземане на решения от жените и мъжете. Все пак в някои страни жените имат по-малко възможности за икономическо участие от мъжете, ограничен достъп до образование и здраве, по-малко политическо представителство. Очевидно е, че защитата на правата на жените ще им даде възможност да достигнат пълния си потенциал. [3] Това важно обстоятелство е от решаващо значение не само за прилагането на политики за равнопоставеността на половете, но същевременно и за постигането на редица международни цели, включително справянето с международни, национални и регионални проблеми, свързани със сигурността.

През последните 15 години различни практики показаха, че инвестирането в политики за равенство между половете е доказано като устойчиво решение на стари и нови проблеми и предизвикателства. Ето защо, когато се анализира съдържанието на редица международни документи – например резолюции на ООН и национални стратегии и планове за тяхното прилагане, може да се заключи, че политиките за равенство между половете могат и трябва да се разбират като дългосрочна инвестиция, а не като ситуационно решение или краткосрочни разходи.

Подходящ пример в тази насока е приемането на Резолюция 1325 „За жените, мира и сигурността“, приета от Съвета за сигурност на ООН през 2000 г., което е едно от най-впечатляващите събития в началото на 21-и век. Резолюция 1325 се разглежда като историческо признание от страна на международната общност за отрицателното въздействие на въоръжените конфликти върху жените и децата, по-специално върху цивилни лица и бежанци. Едновременно с това Резолюцията изцяло промени фокуса на важните роли, които жените играят като лидери и участници в усилията за постигане на сигурност – например при предотвратяване или решаване на кон-

фликти, изграждане на мир, развитие на постконфликтните реинтеграционни процеси, подобряване на стандарта на живот. Жените настояват, че техните знания и умения, техните лидерски способности, пълният им потенциал могат да бъдат използвани в управлението. „Днес това е формулирано като не само „правилното“ нещо, което трябва да се направи, но и „умното“ нещо, което трябва да се направи.“ [4]

В контекста на Въоръжените сили, където работната среда е полово смесена, особено важно е жените и мъжете да се чувстват ангажирани с въпросите, свързани с пола. Освен това двата пола трябва да бъдат убедени в ползите от ефективните политики за прилагане на равнопоставеността на половете за обществото като цяло.

За да се постигне напредък в тази посока, важна роля в промяната на все още съществуващите негативни стереотипи и нагласи се приписва на образованието на хората, медийните послания и практиките на правителството. За съжаление половите стереотипи в обществото продължават да съществуват и да се предават чрез модерното образование и съвременната култура. В повечето страни жените и мъжете често следват традиционните модели на образование, които всъщност водят до възможности за кариера на жени в професионални направления с по-ниски доходи. Ето защо една от задачите е да съветваме и насърчаваме младите мъже и жени да избират нетрадиционни професионални полета или области в образователното си развитие. [5]

Службата във Въоръжените сили на Република България е добър пример за навлизане на жените в доскоро чисто „мъжката територия“ на Българската армия. Повече от 20 години след завършване на първите випуски жени офицери Министерство на отбраната разработва и прилага редица успешни практики, свързани с управлението на половите различия в армията.

На национално ниво органът, отговарящ за консултациите, сътрудничеството и координацията между правителствените и неправителствените организации при разработването и реализацията на националната политика по равнопоставеност на половете, е Националният съвет по равнопоставеност на половете в рамките на Съвета на министрите. Заместник-министърът на отбраната е член на Националния съвет по равнопоставеност на половете.

Националният план за изпълнение на препоръките, заложи в Резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН, е приет в Министерство на отбраната на България през 2011 г. Планът за изпълнение на Резолюция 1325 е сериозно постижение и знак към българската и международната общност за приоритетите и основните стъпки на ръководството на Министерството на отбраната и Въоръжените сили, свързани с идеята за осъществяване на евроатлантическите политики в тази област.

Планът за прилагане на Резолюция 1325 в Министерство на отбраната на България бе разработен съвместно със „Сдружение на жените военнослужещи – СЖВ. Тази организация е създадена през 2006 г. като неправителствена организация и като логическа последица от увеличени дял на жените във военните формирования на Българската армия. Мисията на СЖВ е да популяризира и подкрепя престижа и социалния статус на жените във Въоръжените сили и да защитава техните общи интереси.

Успешна инициатива относно прилагане на равенството между половете в Българските въоръжени сили, свързана с една от насоките в Националния план за изпълнение на Резолюция 1325 на СС на ООН, е мярката за премахването на неофициалните ограничения за жените в професионални направления, специалности, специализации, степени и форми на обучение при кандидатстване за придобиване на бакала-

върска степен „Военно дело“ с професионална квалификация „Офицер“. Това стана възможно благодарение на споразумението за сътрудничество, подписано между Министерството на отбраната и СЖВ. След дълги дискусии препятствието бе преодоляно и вече няма квота за кандидати „мъже“ и „жени“ във военните академии. През последните 4 – 5 години кандидат-курсантите и бъдещи офицери се класират въз основа на постигнатите от тях резултати при приемни изпити. И двата пола получават еднакви възможности за развитие и по-нататъшен напредък. Според статистическите данни, подготвени за Комитета на НАТО по равнопоставеността на половете, през последните години повече от 15 % от общия брой курсанти в българските военни учебни заведения са жени.

Доказателство за правилната посока на разбирането за интегрирането на равенството между половете или перспективата за равенство между половете в МО е мястото, което България заема по отношение на броя на жените във Въоръжените сили в сравнение с останалите държави членки на НАТО през 2015 г. Резюме на националните доклади на страните членки на НАТО и партньори в Комитета на НАТО по равнопоставеността на половете представя активния женски военен персонал във Въоръжените сили на държавите членки на НАТО през 2015 г. по държави. Според тази статистика България е на 7-о място, с 15,2 % активен женски военен персонал, след Унгария, Латвия, Словения, Гърция, САЩ и Франция. [6]. Освен това, сравнявайки броя на мъжете и жените във Въоръжените сили на страните членки на НАТО през 2015 г., е важно да се отбележи, че Албания, България, Канада, Чехия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Латвия, Испания и САЩ са над средното за НАТО равнище, което е 10,8 % за жените и 89,2 % за мъжете.

В частта „Политики по задържане на служба“ в Доклада на НАТО през 2015 г. се прави анализ на процента на държавите

членки на НАТО с политики за задържане на служба, насочени конкретно към жените. „Докато 81 % от държавите членки на НАТО имат политики за задържане, 11 % от държавите имат конкретни политики за задържане на жените на военна служба“. [7] Представени са най-добрите примери сред страните членки на НАТО по отношение на приемането на конкретни политики за запазване на жените – военнослужещи на активна военна служба през 2015 г. И в тези примери е посочена България наред с Испания и Обединеното кралство, където за жените се прилагат конкретни мерки относно мотивацията им за военна кариера.

Друга добра политика по отношение на равнопоставеността на половете в българските Въоръжени сили е насочена към възможността на родителите военнослужещи да отглеждат и да се грижат за децата си. Съгласно информацията в Националния доклад на България правото на социална подкрепа се предоставя на майките по време на бременността и на двамата родители на новородено дете. Според Кодекса на труда отпускът по майчинство е 410 дена за всяко дете, а отпускът за отглеждане на дете е 52 седмици за майката, както и за бащата, и е прехвърляем между родителите. Освен това съществуват специфични програми за подпомагане на баланса между професионалния и личния живот на военнослужещите родители, като например подготвяне на списък на жените военнослужещи, на които е позволено да имат гъвкави работни графици.

Всички тези добри резултати от прилагането на различните политики, свързани с равенството между половете във военната среда, провокират нови изисквания към лидерите от всички степени. Това означава, че не само военнослужещите от най-ниските нива трябва да бъдат образовани и подготвени, но новите подходи и умения трябва да бъдат придобити и от лидерите на по-високите нива.

Тук е мястото да се отбележи, че в Плана за изпълнение на Резолюция 1325 в Министерството на отбраната за подготов-

ката и стандартите за поведение е посочено следното: разработване на материали (ръководства, лекции, презентационни материали, стандарти за поведение /етика и др.) по прилагането на Резолюция 1325 с цел интегриране на политиката за равнопоставеност на всички нива във Въоръжените сили.

В тази връзка обучението по въпросите на равенството между половете в българските военни академии започна през 2015 г. Целта е да се подкрепи повишаването на осведомеността по въпросите на пола във военните операции за бъдещите офицери и да се съдейства на съюзниците и партньорите от НАТО да изградят своя капацитет и възможности в тази област.

В тази връзка бяха предприети стъпки за важни промени в учебните планове и програми в модулите по Лидерска подготовка в НВУ „Васил Левски“. Включени са следните теми в модулите за обучение на бъдещите лидери на БА, като: „Същност на политиките за равнопоставеност на половете. Международна рамка и документи“; „Национална рамка и политики за прилагане на равнопоставеността между половете“; „Интегриране на политиките за равнопоставеността на половете при планирането, изпълнението и оценката на военните операции и мисии“.

Общото между всички успешни примери е очевидният факт, че мерките, предприети от Министерството на отбраната на Р България за премахване на правните и организационните бариери за прилагане на перспективата за равнопоставеност на половете и за създаване на добър организационен климат във военните формирования, дават резултати. Жените в униформа могат да живеят с достойнство и с очаквания за кариерно развитие и социална подкрепа. Понякога проблемите с преодоляването на предразсъдъците и стереотипите в съзнанието на хората могат да забавят процеса, който изисква целенасочена политика, системна работа и образование.

В заключение според мнението на автора инициативите, свързани с равнопоставеността на половете, ще допринесат за развитието на модерно, отговорно и богато общество. Постоянното овластяване на жените е отговорна задача, която стои както пред държавните органи, така и пред обикновените хора. Тези процеси засягат всички страни на отношенията между мъжете и жените в заобикалящата ни лична и професионална среда и могат да допринесат за разнообразни ползи за семействата, общностите и държавите. За един по-добър свят!

Бележки

1. Definition of Terms: Sex, Gender, Gender Identity, Sexual Orientation, www.apa.org/pi/lgbt/resources/guidelines.aspx
2. **Atanasova-Krasteva, N., A. Mitkova.** Woman in NATO after UN Resolution 1325 – what they do, what it means and why it matters Сборник с доклади от Университетска научна конференция на НБУ „Васил Левски“, 2016.
3. Global Issues | Gender Equality and Women's Empowerment, www.peacecorps.gov/wws/articles
4. **Chang P., M. Alam, R. Warren, R. Bhatia, R. Turkington.** Woman leading peace, Georgetown Institute for Women, Peace and Security, 2015.
5. **Atanasova-Krasteva, N.** Role of women in security and defense: Bulgarian national policies and experience, KBO, Sibiu, Romania, 2017.
6. Summary of the National Reports of NATO member and partner nations to the NATO Committee on Gender Perspectives (NCGP), 2015, www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_01/20170113_2015_NCGP_National_Reports_Summary.pdf
7. www.bic.org/focus-areas/equality-men-and-women

РАВНОПОСТАВЕНОСТ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ – НОРМАТИВНА РЕГУЛАЦИЯ И ПРАКТИЧЕСКИ ВЪЗМОЖНОСТИ

Кина Котларска

директор на СУ „Емилиян Станев“

Образователната система в България е в ситуация на пълна нормативна промяна. От 1.08.2017 влезе в сила новият Закон за предучилищното и училищното образование, а няколко месеца след това – и почти всички подзаконовни актове, в които са разписани деветнайсетте държавни образователни стандарта. Заедно с тях бяха утвърдени новите учебни планове и програми, издадени бяха нови учебници. Към момента не са одобрени единствено учебните програми за IV клас, но проектите им са в процес на обсъждане. Иначе казано – картината е ясна, все още се губят само някои от детайлите.

Настоящият текст си поставя за **цел да проследи как е третирана проблематиката за равнопоставеност на двата пола в основните официални документи¹**, регулиращи пуб-

¹ Ще бъдат разгледани Законът за предучилищното и училищно образование, който дава основните постановки, НАРЕДБА № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, която регламентира работата на класния ръководител и начина, по който се осъществява гражданското образование, както и учебните програми по „Човекът и обществото“ за III клас и „Околен свят“ за I и II клас, в които в начален етап е интегрирана основната част от гражданското образование.

личното образование у нас, и да потърси отговор на въпроси като: гарантирано ли е нормативно обучението и възпитанието в равнопоставеност, създадени ли са условия за преодоляване на съществуващи стереотипни нагласи и възможни ли са практически варианти за запълване на евентуалните констатиранни празноти. При анализа като водеща е използвана тезата на известния френски антрополог Пиер Бурдийо, че семейството, държавата, църквата и училището са структурите, които създават, препотвърждават и възпроизвеждат постоянно неравенството между двата пола². Като в същото време училището е един от решаващите фактори за промяна³. Прегледът на използваните учебници и най-често срещаните педагогически практики също би допълнил общата представа, но те към момента излизат извън нашата задача.

Защо анализът е концентриран точно в начален етап?

Причината е, че в начален етап се поставят основите на целия последващ образователен процес. Децата са малки и именно в тази възраст, когато още авторитетът на възрастните (учители, родители) е силен, е най-възможно ефективното възпитателно въздействие. Поводът бе реализираният в СУ „Е. Станев“ – В. Търново двугодишен проект „Тя/той равнопоставени в Европа“, финансиран от програма „Еразъм+“. В рамките на проекта бяха проведени редица интересни начинания и бе обменен ценен опит с европейски партньори. Те показаха, че принципът на равнопоставеност все още в редица сфери на общественоекономическия живот в ЕС е само добро пожелание. Заедно с това реализираните урочни и извънкласни дейности се радваха на силен интерес от страна на малките ученици.

Нормативният документ, който дефинира на най-високо ниво целите, принципите и приоритетите на българската обра-

² П. Бурдийо. Мъжкото господство. ЛИК, 2002, с. 104.

³ Пак там, с. 106.

зователна система, е **Законът за предучилищното и училищното образование**. Той предпоставя на каскаден принцип до-развиване на тези идеи в съответните образователни стандарти и учебни програми. Член 3 от ЗПУО за пръв път от последните 20 години дефинира понятието „образование“ и го разглежда като процес, който включва обучение, възпитание и социализация⁴. Той извежда образованието като национален приоритет и посочва **принципите**, в съответствие с които се реализира то. В два от тях можем да търсим мястото на равнопоставеността:

- равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик;
- равнопоставеност и недопускане на дискриминация при провеждане на предучилищното и училищното образование.

Както е видно от текста, те са определени пределно общо, без да се конкретизира какъв тип дискриминация се има предвид. Малко по-подробно тази идея се развива в Член 5, където са изброени основните **цели** на предучилищното и училищното образование. Сред тях са и:

- интелектуално, емоционално, социално, духовно-нравствено и физическо развитие и подкрепа на всяко дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите му;
- формиране на толерантност и уважение към етническата, националната, културната, езиковата и религиозната идентичност на всеки гражданин;
- формиране на толерантност и уважение към правата на децата, учениците и хората с увреждания.

Прави впечатление, че законодателят обръща внимание на няколко специални категории ученици – тези с национални, ет-

⁴Текстовете на ЗПУО са цитирани по : <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=57>, последно консултиран на 12.09.2017.

нически, културни, езикови и религиозни специфики, както и тези с увреждания. Никъде обаче не се говори за дискриминираните по полов признак⁵ и за толерантно отношение към тях.

Правата на гражданите, част от които са и тези на двата пола, съставляват важна част от съдържанието на гражданското образование. На неговото съдържание, организиране и преподаване е посветен **Държавният образователен стандарт за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование**. Според Член 3 на Наредба № 13 от 21.09.2016 г.⁶ гражданското образование е насочено към формиране на гражданско съзнание и граждански добродетели и е свързано със знания за устройството на демократичното общество, за правата и задълженията на гражданина и с умения и готовност за отговорно гражданско поведение. Именно познаването на основните права и задължения, както и усвоените компетенции те да се прилагат в качествено нова ситуация, включително и когато се налага да се воюва за тях, е в основата на равнопоставеността на двата пола днес. Част от дефинираните в наредбата **цели** детайлизират намеренията на образователните власти в РБългария. Между посочените в Член 4 като такива са и:

1. Изграждане на **автономна и активна личност**, която:
 - **разбира и отстоява общочовешките ценности, ценностите на демокрацията и човешките права**, участва в гражданския, политическия и социалния живот по от-

⁵ Подобен подход откриваме и в някои стратегически документи на МОН. В **Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020)** например не е изведен ясно и категорично акцент върху превенция на ранните бракове сред ромите и създаване на подходящи условия за равно третиране на момичетата, които, както знаем, често приключват обучението си в V – VI клас.

⁶ Цитирана по: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=59>, последно консултиран на 12.09.2017.

говорен, съзидателен и ефективен за себе си и за обществото начин;

- защита значимостта на всяка човешка личност в многообразието от нейните идентичности, признава правото и ценността на различието, **приема равнопоставеността на всички** в общото социално пространство;

2. Функциониране на всяка образователна институция като автономна, активна и саморазвиваща се общност, която:

- възпитава в демократичните ценности;
- насърчава инициативност, отговорност, солидарност, социална чувствителност и критичност у всички участници в образователната система;
- утвърждава устойчива, включваща, демократична и здравословна **среда, свободна от различните форми на агресия и дискриминация**;
- изгражда и поддържа позитивен психологически климат и възможности за избори, свързани със здравето, екологията, гражданското участие, межкултурната толерантност, **взаимното разбиране, зачитане и уважение**;
- създава позитивна образователна среда за диалог между представителите на различните културни общности в зависимост от тяхната възраст и компетентности, включително и чрез формите на ученическото участие и самоуправление.

Внимателният прочит на целия текст, както и представените тук извадки сочат, че равнопоставеността на двата пола не е в центъра на полезрението на законодателя. Изглежда, че за него тя закономерно е част от общия контекст на правата, липсата на дискриминация и толерантността към различия. За сметка на което интеркултурният диалог, многообразието и равното третиране на културните идентичности излизат напред, интерпретирани очевидно като съществен за съвременното българско общество проблем.

Гражданското образование, в рамките на което се реализират идеите за равнопоставеност, в процеса на придобиване на общообразователната подготовка се осъществява интегрирано и чрез самостоятелен учебен предмет, който се появява във втори гимназиален етап – XI и XII. През първите 10 години от средното образование реализирането на неговите цели се осъществява чрез ориентиране на обучението по общообразователните предмети към придобиване на ключовите компетентности по Чл. 77, ал. 1 от Закона за предучилищното и училищното образование⁷. Иначе казано, за нуждите на нашето изследване е важно да проследим и какъв обем от знания и умения предвиждат учебните програми по всички учебни предмети, макар че с най-голяма тежест в конкретния случай са тези по социалните науки.

Наредба № 13 от 21.09.2016 г. дава възможност на всяко училище в съответствие със своите приоритети да планира изучаване на гражданското образование или предмети, свързани с части от него, в рамките на разширената подготовка. Твърде малко е времето от влизането в сила на този нормативен акт, за да можем да имаме достатъчно надеждна статистика дали училищата се възползват от това си право. Нашите наблюдения показват, че малкото часове, оставени за разширена подготовка⁸, се използват в училищните учебни планове най-вече за увеличаване на часовете по български език и литература и математика, или според спецификата на училището за чужди езици, изкуства и други, но не и за обучение по гражданско образование.

⁷ Цитиран по <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=57>, последно консултиран на 15.09.2017.

⁸ Според Наредба № 4 от 30.11.2015 г. в различните класове броят им варира от 2 до 5,5 седмично в зависимост от учебния план. Цитирана по: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=59>, последно консултиран на 12.09.2017.

Вероятно подобен риск е бил предвиден от законодателя, тъй като в Наредба № 13 от 21.09.2016 г. все пак са предприети стъпки за гарантиране на един разумен минимум. Определени са тематични области, а в Приложение 5 към същата Наредба – и задължителен брой часове годишно, които трябва да бъдат застъпени в часовете на класа. Това ограничение задължава класния ръководител да предвиди теми в съответствие с възрастовите особености на учениците в рамките на 18 – 27 часа годишно, което представлява от 2/3 до 3/4 от целия му хорариум на класен ръководител. От своя страна тематичните области са свързани с:

- патриотичното възпитание и изграждането на националното самочувствие;
- толерантността и интеркултурния диалог;
- финансовата и правната грамотност, в т.ч. избор на първо работно място;
- военното обучение и защитата на родината;
- безопасността и движението по пътищата;
- защитата на населението при бедствия и аварии и оказване на първа помощ;
- превенция на насилието, справяне с гнева и агресията и мирно решаване на конфликти;
- превенция на тероризма и поведение при терористична заплаха;
- превенция и противодействие на корупцията.

Сред изброените трудно бихме могли да намерим мястото на равнопоставеността и двата пола, дори и на антидискриминативни дейности и практики в тази посока. Кое то потвърждава още веднъж направения по-горе **извод** – при изготвянето на Наредбата тази **проблематика не е преценена като изключително важна** и поради тази причина е останала периферна за нормативния акт. **За съжаление същата констатация се налага и от прегледа на учебните програми** по двата пред-

мета „Околен свят“ и „Човекът и обществото“. Те са призвани да формират у малките ученици базисни знания и умения за живот и ориентация в социалната сфера. Разбира се, при тях в съдържателен план обучението⁹ стартира с изискването детето да познава и да се ориентира в най-близкия до себе си околен свят. Така като очакван резултат програмата предвижда първокласникът да свързва членовете на семейството си с техните роли и отговорности. Какво се включва в тези роли и отговорности, не е ясно. За тях вероятно от само себе си трябва да се подразбира, че са традиционните, възприети от социума – майката да ражда, да гледа децата и да се грижи за дома, а таткото да работи и да осигурява финансово семейството. Малко по-успокоително действат препоръчаните за целта дейности в програмата, а именно: коментиране в група на модели на поведение, свързани с изява на взаимопомощ, с уважение, толерантност и съпричастност към другите. Същата тенденция може да се открие и във втори клас¹⁰. От детето се очаква да умее да посочва по схема на родословно дърво роднинските връзки между членовете на рода, да описва положителни модели на общуване в семейството и в училище (без да е ясно кое се разбира под положителен модел), да разбира значението на празниците за съхранение на народните добродетели и за изразяване на уважение и толерантност към другия. Вече в трети клас¹¹ малко по-подробно, въз основата

⁹ Учебна програма по „Околен свят“ за I клас, цитирана по: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=1699>, последно консултиран на 15.09.2017.

¹⁰ Учебна програма по „Околен свят“ за II клас, цитирана по: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=1997>, последно консултиран на 15.09.2017.

¹¹ Учебна програма по „Човекът и обществото“, цитирана по: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=1689>, последно консултиран на 15.09.2017.

на фрагменти от историята на българската държавност и общество през Средновековието и Възраждането, се обогатява и развива съзнанието за българска и европейска идентичност, за неотменими човешки права и граждански задължения като ценност на съвременното демократично общество. Като при третокласника се очаква да е формирано разбирането, че обществото се състои от различни по състав групи от хора и че е необходимо взаимодействие и спазване на правила при общуване в група.

Краткият преглед на основните нормативни документи, утвърдени от НС и МОН до момента, показва, че е направен опит да бъдат преодоляни част от стереотипните нагласи по отношение на различието в българското общество. Като това различие се вижда главно по отношение на етническите, религиозните и културните общности. **Неравенствата по полов признак явно стоят извън полезрението на законодателя като несъществени.**

Практиката обаче показва, че все още в България сме далеч от идеалния случай, в който мъжете и жените са равнопоставени във всички сфери. И главната причина за това е постоянното възпроизводство на стереотипните нагласи в семейството, училището и държавното управление.

Какво може да се направи? Най-напред учителите да разберат и осмислят неравенствата по полов признак, а после да организират подходящи дейности в часа на класа или в рамките на преподавания предмет. За които настоящият наръчник дава достатъчно идеи и подходи, проверени в практиката през 2016 и 2017 година.

ПОДАРЪК ЗА МАМА – РИСУВАНЕ С ПРЪСТИ И ВОДНИ БОИ

Пролет Петрова

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цел:

- Да се развие у учениците усет за цвят и композиция.
- Да се изгради разбиране у учениците, че жените трябва да бъдат ценени и уважавани заради качествата, които притежават.
- Да се формира и развие у учениците умение за изобразяване чрез използване на различни материали, техники и похвати.
- Да се провокира у учениците проява на емоционално отношение към различни видове цветове, отношение към творбата и изживяване на усещането за допир с ръце до материала (водни бои).

Предназначение: 6 – 7 години

Време: 2 x 40 минути

Материали: водни бои, картон, флумастери, цветни моливи

Методи: мозъчна атака, беседа, разглеждане на произведения на изобразителното изкуство, демонстрация, индивидуална работа

Ход на урока:

1. Мозъчна атака. Учениците се приканват да изброят всички душевни качества, които притежава според тях всяка майка. След това изброяват качествата на своите майки. Учи-

телят записва отговорите в две колони на дъската. Търси се приликата между всички майки. Извежда се идеал за образа на майката. С помощта на учителя децата правят изводи за идеал за жена и ролята ѝ в съвременното общество.

2. Разглеждане на произведения на изобразителното изкуство. Учителят показва репродукции на произведения на изобразителното изкуство, на което са изобразени цветя. Насочва се вниманието на децата да наблюдават цветовете и съчетаването им, композицията, разположението на изобразените обекти на листа. Провокира се у учениците емоционално отношение към произведенията на изобразителното изкуство.

3. Демонстрация. Учителят показва на учениците различни техники на рисуване с пръсти, подбиране, комбинирание и смесване на цветовете. Демонстрира смесена техника на рисувани с водни бои, цветни моливи и флумастери.

4. Индивидуална работа. Учениците работят самостоятелно по направата на картичка за мама, нарисувана с пръсти. Учителят разяснява, съветва, показва на отделен лист, не на рисунката на детето.

5. Обобщение. След завършване на произведенията на учениците учителят обобщава видяното, а учениците изказват мнението си за преживяването да рисуват с ръце, и за емоциите си при допира с цветовете.

6. Домашна работа. На децата се поставя задачата да напишат на картичката лични пожелания за мама по случаи празника – Осми март, Международен ден на жената.

МАРТЕНИЦА

Пролет Петрова

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цел:

- Да се разширят знанията на учениците за мартеницата и знанията за празници и обичаи.
- Да се възпита у учениците уважение и зачитане към жената – баба, майка, като носители на традицията и родолюбието.
- Да се усъвършенстват уменията на учениците за изобразяване с ръце на мартеница.
- Да се провокира у учениците проява на емоционално отношение към народните обичаи и народното творчество.

Предназначение: 6 – 7 години

Време: 2 x 40 минути

Материали: цветна прежда, мъниста, лепило, ластик, тел, плат, хартия.

Методи: беседа, мозъчна атака, демонстрация, груповата работа

Ход на урока:

1. Беседа. Учителят запознава учениците с легендата за възникване на мартеницата. Легендата се свързва с историята на старите българи и с живота на техните ханове. Учителят разяснява символиката на мартеницата като цяло и на отделните цветове. Разказва за разновидностите в цветовете

и направата на мартеници в различните области на страната. Свързва се изработването на мартениците с жените в семейството и най-вече с най-възрастната жена – бабата.

2. Мозъчна атака. Учениците се приканват да споделят със своите баби, които са гости на урока, какви чувства ценят у тях, какви качества уважават у тях. Защо ги обичат и какво искат да „наследят“ от своите баби.

3. Демонстрация. Учителят показва на учениците различни образци на мартеници, изработени от хора на различни възрасти – от деца до професионални производители на мартеници. Демонстрира начини и техники за изработване на мартеници, както и използването на различни материали – прежда, ластик, мъниста, хартия.

4. Групова работа. Учениците се разделят на малки групи, като към всяка група се „прикрепя“ баба консултант. Учениците с помощта на учителя и бабите изработват мартеници, използвайки различни техники и материали.

5. Обобщение. След завършване на произведенията учениците нареждат обща изложба. Награда за положения труд и изненада за учениците и гостите на урока е живо изпълнение на гайда.

6. Приложения.

Урокът се отрази от регионалния всекидневник вестник „Борба“.

<http://www.borbabg.com/2017/02/27/>

ЖЕНСКИТЕ КАРИЕРИ В МЪЖКИТЕ ПРОФЕСИИ

Галина Гогева

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цел:

- Да се изгради разбиране у учениците, че в съвременното общество жените се утвърждават успешно и в най-мъжките професии.
- Да се променят нагласите на учениците относно равнопоставеността в професионалната реализация на всеки индивид, за да се разчупи стереотипът за типично мъжки и женски професии.
- Да се убедят учениците, че половите различия нямат значение при избор на професия.

Предназначение: 7 – 10 години

Време: 2 x 40 мин.

Методи: беседа, мозъчна атака, наблюдение, разказ, дискусия, обобщение

Ход на урока:

1. Беседа. Учениците се приканват да разкажат какво работят членовете на семейството, както и близки и роднини, които познават.

2. Мозъчна атака. Учителят провокира учениците да помислят и отговорят има ли според тях типични професии за жени и за мъже.

След това се поставя въпросът дали те знаят имена на жени, които упражняват мъжки професии, и обратно.

Учителят обобщава техните отговори и въвежда темата и целта на предварително организираното наблюдение в Националния военен университет „Васил Левски“ в гр. Велико Търново.

За целта е избран ден, предхождащ 6 май – Деня на храбростта и българската армия, когато по традиция всяка година се провежда военен парад в столицата.

Учениците заедно със своите учители ще наблюдават тренировката на представителния блок на курсантите в парада.

3. Наблюдение. Учениците са посрещнати от подп. доц. д-р Невена Атанасова – Кръстева, една от първите жени, завършили Националния военен университет, която предходната година се включи в дейностите по международния проект с лекция на тема „Женските кариери в мъжките професии“. Тя разказва за момчетата и момичетата, които се обучават в Националния военен университет, и че той е един от най-големите в Европа. Впечатлени, част от учениците проявяват желание да учат там.

Учениците се запознават и с командира на курсантския батальон, от когото разбират, че подготовката за големия парад в столицата продължава цял месец. Те получават покана да посетят отново НВУ през октомври, когато курсантите полагат клетва. След края на тренировката се провежда дискусия с курсантите.

4. Дискусия. Дискусия с четирите жени в батальона. Учениците задават въпроси относно решението на дамите да се посветят на мъжка професия като военната. Младите жени отговарят, че грубите неща се получават по-добре с малко финес, и сравняват жените в Българската армия с нож, който освен острие има и красива дръжка. Курсантките разказват на децата, че се подготвят усърдно по много учебни предмети в университета. Те се учат да бъдат както добри, така и лоши, когато се налага.

„В българската армия служат 15,1 % жени, което ни нарежда на челни места със страни като САЩ, Франция,

Словакия, Унгария, Гърция. Това е добър показател за успешната политика на България в посока на джендър концепциите за равнопоставеност между половете, особено в сферата на сигурността. Военната професия доскоро беше чисто мъжка, а днес жени и мъже са наравно, премахнати са ограниченията за прием във всички видове специализации, т.е. и двата пола имат еднакви шансове, стига да притежават достатъчно качества и мотивация. България е на 7-о място от всички страни членки на НАТО относно броя на военнослужещите жени“, сподели подп. доц д-р Невена Атанасова – Кръстева, която е специалист в областта на психологията, лидерската подготовка, преподава също медийна политика и кризисен PR.

5. Обобщение. След наблюдението учителят обобщава видяното, а учениците разбират, че жените се реализират успешно и в професията военен, която доскоро се считаше за мъжка. И най-важният извод, който правят, е, че дамите стоят наравно с мъжете и по нищо не отстъпват на тях.

6. Препоръка за домашна работа (дейност със семейството): Учителят препоръчва на учениците да гледат по телевизията военния парад в София, който ще се проведе 3 дена след посещението им в Националния военен университет, заедно със семействата си. Препоръчва им да разкажат за видяното и да наблюдават дали в редиците на военновъздушните и военноморските сили присъстват жени, така както и в сухопътните войски.

Приложения

Наблюдението се отрази от регионалните медии „Евроком Царевец“ и „Вести“.

<http://ekcarevec.com/view.php?id=6158>

<https://www.facebook.com/tsarevetsvesti>

НАЙ-УСПЕЛИТЕ БЪЛГАРКИ В РАЗЛИЧНИ ОБЛАСТИ В НАШАТА ОБЩНОСТ

Ивета Станчева

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цел:

- Да се покаже на учениците, че жените, наред с мъжете, могат да бъдат забележителни в различни сфери.
- Да се провокира различно мислене у учениците, което да доведе до промяна в нагласите у тях за двата пола.
- Да накара младите хора да нямат предразсъдъци относно половите различия при избора на професия в бъдещото си развитие.

Предназначение: 7 – 10 години

Време: 35 – 45 минути

Материали: маркери, бяла дъска (флипчарт)

Дидактически средства: мултимедия, лаптоп

Методи: brainstorming (мозъчна атака), интерактивен метод чрез използване на информационни и комуникационни технологии – беседа, дискусия, ситуационен метод

Ход на урока:

1. Мозъчна атака. Учениците се приканват да изброят всички мъже, за които са чували, от различни сфери – спортисти, треньори, певци, актьори, политици, писатели, революционери, архитекти, лекари и т.н. След това учениците изброяват всички жени, за които са чували, от същите сфери.

Учителят записва дадените отговори на дъската и ги използва, за да подчертае, че в днешно време мъжете са тези, за които се знае и говори повече, но пък също така има и забележителни жени. Особено интересни са типично „мъжките професии“, в които се наблюдава активното участие вече на все повече жени. Представата за жената само като домакиня вече все повече бива изместена от представата за жената като част от обществото.

2. Беседа. Учениците се запознават с наши съвременници (и не само), жени, постигнали високи резултати в различни области: Стефка Костадинова (лекоатлет, световен рекордър на скок на височина), Ивет Лалова (лекоатлет, национална рекордърка в спринта, най-бързата бяла жена в света), Нешка Робева (най-успялата българска треньорка по художествена гимнастика), гимнастичките от националния отбор по художествена гимнастика, Райна Кабаиванска (оперна певица с най-значимия сопранов глас през втората половина на 20 век), Валя Балканска (народна певица, чиято песен е записана в Златната плоча на „Вояджър“ и лети в Космоса), Лили Иванова (поппевица, примата на българската естрада), Стоянка Мутафова (най-възрастната активно играеща актриса в България), Ирина Бокова (политик и дипломат, генерален директор на ЮНЕСКО), Кристилина Георгиева (европейски комисар), Елисавета Багряна (поетеса), Дора Габе (поетеса), Райна Княгиня (учителка, революционерка и национална героиня), Виктория Ангелова-Винарова (първата жена архитект в България), Анастасия Димитрова (първата българска светска учителка от епохата на Възраждането), д-р Тота Венкова (лекар, благотворител).

3. Обща дискусия:

Вариант на ситуация

Вие сте 19-годишно момиче. Живеете през 2017 г. Приближете се вкъщи и заявявайте, че имате намерение например: да

се занимават с футбол професионално; да станете монтьор на автомобили; да станете кранистка; да тренирате вдигане на тежести и т.н. Родителите ви не са съгласни. Какво ще им кажете? Как ще ги убедите?

Ученици и учител дискутират и разиграват ситуациите. Коментират се заедно разликите в отговорите на момчетата и момичетата.

5. Домашна работа (работа по групи). Класът се разделя на 4 групи (по ~ 6 ученици), които работят за домашна работа върху събирането на информация или материали от различни сфери:

- спорт
- музика
- кино
- политика.

Всяка група проучва кои са жените пионери в дадената област или тези, които са известни с постигнатите високи резултати. Задачата има за цел учениците да се запознаят от средствата за масова комуникация с още известни българки, освен споменатите в урока, постигнали високи резултати, и да развият (или усъвършенстват) уменията си за работа в екип.

Приложения.

Power point презентация*

РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА МЪЖА И ЖЕНАТА В СЕМЕЙСТВОТО

Борислава Иванова

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цели:

- Осмисляне на проблема за равнопоставеността между половете през призмата на типичните роли на мъжа и жената в семейството.
- Повишаване на чувствителността на учениците по отношение на съществуващи стереотипи във всекидневието и проява на дискриминативна практика спрямо жените.
- Запознаване с понятията „пол“, „равенство между половете“ и „равнопоставеност“.

Предназначение: 6 – 8 години (I – II клас)

Време: два учебни часа

Материали: демонстрационно табло, бяла дъска, маркери, цветни моливи, флумастери, блок № 4.

Дидактически средства: постер с изображение „В къщата на семейство мечки“, ксерокопия на „Дневник на дейностите в полза на семейството“.

Методи: мозъчна атака, беседа, социално-педагогически експеримент, екипна работа, дискусия.

Ход на урока:

1. Мозъчна атака. Учениците и учителят сядат в кръг. Учителят поставя на демонстрационното табло постер с из-

ображение **„В къщата на семейство мечки“**, на който членовете на семейството са изобразени без разлика в половете (Док. 1). Учениците трябва да помислят и определят ролята на всяко от мечетата на илюстрацията.

2. Беседа. Учителят задава въпроси: *„Къде се намират мечетата?“*, *„Какво правят?“*, *„Кой кой е и защо?“* и т.н. Дава се възможност на всички ученици да изкажат своето мнение и предположение. Въз основа на техните коментари се прави обобщение и анализ на проблема за равнопоставеността на мъжа и жената и техните типични роли в семейството. Въвеждат се понятия като *„пол“*, *„равенство между половете“* и *„равнопоставеност“*.

3. Социално-педагогически експеримент. Учителят поставя за домашна работа на учениците да попълнят (с изричното съгласие и информираност от страна на родителите) **„Дневник на дейностите в полза на семейството“** (Док. 2), в който ежедневно да отбелязват какви дейности извършват родителите и какво време им отделят. По желание децата могат да нарисуват рисунка, на която да изобразят какво обикновено правят техните родители през почивните дни. Експериментът се извършва в продължение на една седмица.

4. Екипна работа. Учениците се разделят в екипи по равен брой (4 – 5). Насърчават се да споделят и обсъдят резултатите от своето проучване в групата, в която са разпределени. След което те трябва да категоризират и сумират получените резултати в следната таблица:

РОДИТЕЛ	ВИД ДЕЙНОСТ			
	ДОМАКИН-СКА РАБОТА (готвене, пране, чистене)	ГРИЖИ ЗА ДЕЦА-ТА	ПЛАТЕНА РАБОТА ИЗВЪН ДОМА	ДРУГО
МАЙКА				
БАЩА				

Време за работа – 20 мин. В това време учителят поставя върху бялата дъска всички рисунки на учениците, за да бъдат дискутирани заедно с резултатите от експеримента.

5. Обща дискусия. Всяка група представя пред класа обобщените резултати от обсъждането, като избират подходяща за техните резултати рисунка от поставените върху бялата дъска. Дискутира се кои дейности вкъщи се смятат за „женски“ и кои за „мъжки“. В заключение се обсъжда заетостта на майката и бащата в семейството и на работното място.

Приложения.

► Док. 1. В къщата на семейство мечки

Художник: Светлана Гостлова, учител в СУ „Ем. Станев“ – Велико Търново

➤ Док. 2. Дневник на дейностите в полза на семейството

МАМА			ТАТКО	
П О Н Е Д Е Л Н И К	ДЕЙНОСТ	ВРЕМЕ	ДЕЙНОСТ	ВРЕМЕ
	1. 2. 3. . . .		1. 2. 3. . . .	
В Т О Р Н И К	1. 2. 3. . . .		1. 2. 3. . . .	
. . .				

Използвана литература

1. **Стойчева, В., К. Котларска.** Да преподаваме джендър равенство. Помагало за учители. В. Търново: „Пик“, 2006.
2. <https://www.slideshare.net/BorislavaIvanova1/first-lesson-equality-for-man-and-woman-in-the-family>

ЖЕНИТЕ В МАТЕМАТИКАТА

Борислава Иванова

начален учител в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цели:

- Осъзнаване на някои джендър стереотипи, които са в основата на дискриминационно отношение към жените в областта на математиката.
- Получаване на знания за приноса на някои от най-известните жени математици в историята.
- Запознаване с понятията „стереотип“ и „дискриминация“.
- Развиване на умения за работа с PowerPoint.

Предназначение: 8 – 10 години (III – IV клас)

Време: 3 x 40 минути

Материали: листи за флипчарт, мултимедиен проектор, компютър, лаптопи за учениците, бяла дъска, маркери в различен цвят, цветни моливи, флумастери, блок № 4.

Дидактически средства: мултимедийна презентация за жените в математиката, работни листи за учениците и папка с ксерокопия на материали за известните жени в математиката.

Методи: асоциативен облак, мозъчна атака, беседа, екипна работа, проектна дейност, дискусия.

Ход на урока:

Предварителна подготовка. Учениците са разпределени в четири екипа по равен брой във всеки.

1. Въвеждане в темата. Учителят прави устно въведение, като слага акцента върху живота на жените в миналото и тях-

ното пълноправие спрямо мъжа, за дискриминационно отношение към жените в областта на науката и образованието. Провежда се кратка беседа, целяща да запознае учениците с някои исторически факти, даващи сведения за правата и задълженията на жените в миналото. Дават се примери с живота на едни от най-известните жени математици: *Еми Нютер, Софи Жермен, София Ковалевская, Емили дьо Шатле*. За онагледяване се използва предварително подготвена от учителя презентация.

2. Асоциативен облак. В средата на листа за флипчарт учителят записва понятията „стереотип“ и „дискриминация“.

3. Мозъчна атака.

Задачи към учениците (мозъчна атака):

- ✓ *Запишете по три предположения, свързани със значението на думите „стереотип“ и „дискриминация“.*
- ✓ *Споделете мнението си в групата и запишете общо три предложения.*
- ✓ *Представете мнението си пред останалите в групата.*

Представител от всеки екип излиза и записва около думите своите предположения за значението им. Могат да се правят рисунки, обозначения със символи и др. След приключване въз основа на „асоциативния облак“ се съставят определения за понятията „стереотип“ и „дискриминация“ и се посочва разликата между двете.

4. Проектна дейност.

♦ **Задачи към учениците.** Учениците имат право да изберат един от двата варианта за работа.

- ✓ **Вариант 1.** *Подгответе кратка презентация до 5 слайда за посочената в работния лист известна жена математик, като използвате и подберете най-важната информация, дадена ви в него.*
- ✓ **Вариант 2.** *Направете постер за посочената в работния лист известна жена математик, като използвате и подберете най-важната информация, дадена ви в него.*

* Времето за работа се определя по преценка на учителя, възможно е довършването на проектната дейност да бъде осъществено за домашна работа или в друг час на класа.

5. Презентация на проектите: 4 x 5 мин.

6. Обща заключителна дискусия по темата „Жените в математиката“ – 10 минути

Възможни въпроси за обсъждане в класа:

- ♦ *Какъв е статутът на мъжете и жените в съвременното общество?*
- ♦ *Какъв е техният достъп до науката и образованието в миналото и днес?*

Приложения

➤ Док. 1. – Амали Еми Ньотер

Амали Еми Ньотер (на немски: *Amalie Emmy Noether*), известна като **Еми Ньотер**, е немска математичка, известна с трудовете си по алгебра и алгебрична геометрия, както и с преподавателската си дейност. Тя е един от най-значимите

математици в началото на 20 век и заедно със София Ковалевска е една от най-значимите жени в математиката изобщо.

Дъщеря е на математика Макс Ньотер и е родена в Ерланген през 1882 година, където през 1902 година завършва математика в Ерлангенския университет. По-малкият ѝ брат Фриц Ньотер е математик и механик, племенникът ѝ Готфрид Ньотер е статистик. Семейството има еврейско потекло.

През 1916 г. Еми се установява в Гьотинген и остава там до 1933, с единствена пауза през академичната 1928 – 29 година,

когато чете курсове по абстрактна алгебра в Московския университет. Фактът, че Нютер е жена, се оказва обаче формална пречка тя да бъде назначена на щат и да стане член на Университетския сенат.

Източник : https://bg.wikipedia.org/wiki/Еми_Нютер

► Док. 2. Мари-Софи Жермен

Мари-Софи Жермен (1 април 1776 – 27 юни 1831) е френска учена – математик, физик и философ.

Въпреки първоначалната съпротива от страна на родителите си и трудностите, представени от полпредубедено общество, тя придобива образование от книгите в библиотеката на баща си и от кореспонденция с известни математици като Лагранж, Лежандър и Гаус.

Като един от пионерите на Теорията на еластичността тя печели голямата награда на Парижката академия на науките за есе по този въпрос. Нейната работа по последната теорема на Ферма дава основа за математиците да проучват този въпрос в продължение на много години след това.^[1] Заради нейния пол не успява да направи кариера от математиката, но работи самостоятелно през целия си живот.^[2]

Източници: https://bg.wikipedia.org/wiki/Софи_Жермен

1. Del Centina, Andrea. Unpublished manuscripts of Sophie Germain and a revaluation of her work on Fermat's Last Theorem, с. 373.

2. Jump up ↑ Gray, Mary W. Sophie Germain. *Complexities: Women in Mathematics* стр. 39.

► Док. 3. София Василиевна Ковалевска

София Василиевна Ковалевска е родена на 15 януари 1850 г. в Москва в дворянско семейство.

Ковалевска (по баща Круковская) получава всестранно домашно образование и проявява изключителни математически способности. През 1866 г. заминава за Петербург, за да учи физика, но същевременно взема уроци по математика при най-известните математици.

За да се занимава с наука, сключва фиктивен брак (станал по-късно фактически) с естественика В. О. Ковалевски и заминава през 1869 г. за Хайделберг (днешна Германия, тогавашен Северногермански съюз), където учи математика. Премества се в Берлин през 1870 г. и четири години работи с известния математик Карл Вайерщрас.

През ноември е поканена да стане частен доцент в Стокхолмския университет и тя приема, а на следващата година е избрана за професор. За осем години разработва и изнася лекции по дванадесет курса.

Получава награди за своите научни разработки по математически анализ, механика и астрономия на Парижката и на Шведската академии на науките. През 1889 г. е избрана за първата жена – член-кореспондент на Академията на науките на Санкт Петербург.

През 1890 г. посещава за последно Русия, с намерението да кандидатства за академик, но не е допусната на заседанието на академията като жена. При завръщането си в Стокхолм се разболява и умира на 29 януари (10 февруари) 1891 г. от пневмония.

Източник: https://bg.wikipedia.org/wiki/София_Кавалевска

➤ Док. 4. – Емили дьо Шатле
Габриел Емили Льо Тонельо
дьо Бретейл, маркиза дьо Шатле (на френски: *Gabrielle Émilie Le Tonnelier de Breteuil, marquise du Châtelet*, 17 декември 1706, Париж – 10 септември 1749, Люневил) е френска математичка и физичка от епохата на Просвещението. Била е муза и вдъхновителка на Волтер. Превела е на френски „Математически начала на натурфилософията“ на Нютон^[1].

През 1737 г. маркиза дьо Шатле публикува дисертация върху природата и разпространението на огъня (на френски: *Dissertation sur la nature et la propagation du feu*) въз основа на изследванията си на огъня, в която предсказва природата на светлината и това, което днес е познато като инфрачервено излъчване.

Използвана литература

Стойчева, В., К. Котларска. Да преподаваме джендър равенство. Помагало за учители. В. Търново: „Пик“, 2006.

Източници

https://bg.wikipedia.org/wiki/Емили_дьо_Шатле

Попов, Янко. Волтер и г-жа дьо Шатле. // сп. „Женски свят“. Варненска дигитална библиотека, 20/09/1898. Посетен на 4 август 2015.

Допълнителни ресурси

http://www.civicoproject.eu/download/30-09-2012-CIVICO_GUIDE_BG-1.pdf

<https://prezi.com/zwvohwabeusc/presentation/>

Амали Еми Ньотер – <https://www.slideshare.net/BorislavaIvanova1/women-in-mathematics-79249752>

Емили дьо Шатле – <https://www.slideshare.net/BorislavaIvanova1/women-in-mathematics-2>

Мари-Софи Жермен – <https://www.slideshare.net/BorislavaIvanova1/women-in-mathematics-3>

ЕКАТЕРИНА ВЕЛИКА – ИМПЕРАТРИЦАТА НА РУСИЯ

Антоанета Палангурска

Учител по история и цивилизация
в СУ „Емилиян Станев“ – В. Търново

Цели:

1. Разширяване на знанията на учениците за просветените монарси чрез примера на Екатерина Велика.

2. Осмисляне на проблема за овластяването на жената през XVIII в. и цената на властта през призмата на дихотомията публично – частно.

3. Разбиране на проблема за идентичността в контекста на взаимовръзката личност – общество – политика.

4. Развиване на умения за:

- извличане и систематизиране на информация от аудио-визуални източници (игрален филм);
- декодиране на езика и символите на киното и музиката и трансформирането им в устни изказвания;
- работа с графичен организатор – попълване на схема.

5. Формиране на умения за систематизиране на аргументирани заключения въз основа на самостоятелно придобити знания.

Участници: от 9-и клас

Времетраене: 1 учебен час

Ключови понятия: родина, религия, идентичност, политика, власт, дълг, брак, семейство

Необходими материали: работен лист, лаптоп, мултимедия

Филм: „МЛАДОСТТА НА ЕКАТЕРИНА ВЕЛИКА“

Жанр: драма, исторически

Режисьор: Майкъл Андерсън

В ролите: Джулия Ормонд, Ванеса Редгрейв, Кристофър Плъмър, Франко Неро, Марта Келер, Максимилиан Шели др.

Държава: САЩ

Година: 1991

Времетраене: 2 части по 1 час и 34 минути

Теоретичен блок

Съдържателна интерпретация:

Темата „ЕКАТЕРИНА ВЕЛИКА – ИМПЕРАТРИЦАТА НА РУСИЯ“ е предназначена за ученици от 9-и клас. Тя позволява разширяване на знанията, които учениците имат от урока по история „РУСИЯ – ИЗГРЯВАЩАТА СИЛА“ и систематизиране на информацията, получена от извънучилищни източници.

Основните тематични акценти в урока са свързани с разбирането, че:

- Пътят към императорската корона може да бъде свързан и с промяна на идентичността.
- Жертвите, които се правят в името на властта, не са типични само за жената владетел, но и за мъжа. Но се „преживяват“ по различен начин от двата пола.
- Ролята на личността в историята не бива да се интерпретира и оценява еднозначно, а да се използват различни перспективи.

Дейности

Предварителна подготовка:

Използването на киното в урока предполага предварителна подготовка от страна на учителя. Той трябва да прегледа предварително филма „Младостта на Екатерина Велика“ и да

подбере подходящи откъси, върху които да бъде конструирана самостоятелната работа на учениците в часа.

Дейност 1.

В началото на часа (2 – 3 минути) чрез устно изложение от страна на учителя се актуализират знанията на учениците за управлението на владетели от различни епохи, към чието име историята е добавила определението „Велики“. Учениците изброяват имена на такива владетели, а учителят ги записва на дъската. Отговорите на учениците се обобщават и към групата от имена на мъже учителят допълва, че има и жена, останала в историята с такова определение. На дъската се записва името на Екатерина Велика.

Поставя се темата на урока и се мотивират задачите за часа. Формулира се ключовият въпрос, на който учениците трябва да отговорят в края на урока.

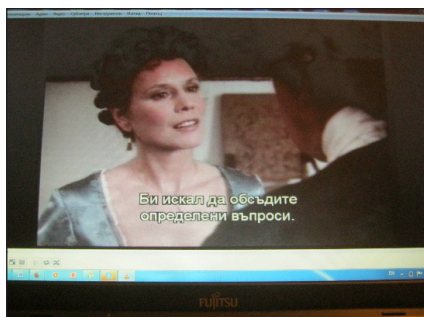
Като основен източник на информация на учениците се предлагат последователно три откъса от филма „Младостта на Екатерина Велика“ (режисьор Майкъл Андерсън, в главните роли Ванеса Редгрейв и Кристофър Пламър). Те получават и работен лист със задачи, върху които работят до края на часа под ръководството на учителя.

Дейност 2.

Учениците гледат първия откъс от филма (10 мин.) и работят със задача 1 от работния лист. Тази част от филма дава възможност да се проследят стъпките и личностите, които вземат решение за брака на една млада жена (предопределят човека, за който ще се омъжи).

На учениците се дава възможност да разсъждават и разберат защо точно Софи е избрана за бъдеща съпруга на престолонаследника на руския трон, възпитана ли е тя и от кого да заема такъв висок пост, и защо този брак е важно да се осъществи.

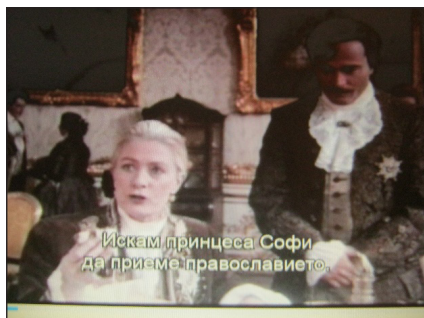
Изводът, до който се достига, е, че жената няма право на избор, а има дълг пред Бог, родина и семейство и в името на голямата политика личните интереси не се зачитат.

Дейност 3.

На учениците се представя втори откъс от филма (5 мин.), по време на който те работят със задача 2 от работния лист. Те трябва по оригинален начин да попълнят схемата „везна“, като записват своите отговори. Тази задача дава възможност учениците да направят извода, че везната се накланя към короната и в нейно име Софи се отказва от своята идентичност и въпреки вътрешната съпротива тя нарушава даденото обещание на своя баща. Учениците разбират, че се появява свършено нова личност под натиска на руската императрица Елисавета, личност с ново име, нова религия, ново семейство, нова родина, а това е и стъпката към брака и короната. Учителят прави извода, че пътят към короната още не е свършил.

Софи е станала Екатерина – „Велика княгиня“, и от нея се очаква да изпълни основната функция като жена, тя трябва да дари на Русия престолонаследник.

Дейност 4.

Гледайки 2 мин. от третия откъс от филма, учениците отговарят на задача 3. Тя им позволява да влязат в ролята на детективи и да се опитат да предположат какво е замислила императрица Елисавета.

Учителят обобщава отговорите на учениците, след което те гледат останалите 6 минути от откъса. От него се разбира дали те са разгадали поредната стъпка на императрицата. Въз основа на наблюдавания откъс учителят провежда дискусия.

Дейност 5.

Примерни въпроси за дискусия:

1. Чия е идеята Екатерина да си намери любовник?
2. Възможно ли е да е на императрица Елисавета (тя му е майка)?

3. Защо императрицата не дава съвета лично?

4. Има ли логика в нейната постъпка?

Учителят обобщава, като конкретизира, че в името на короната Екатерина жертва женската си чест, като същевременно може да изпълни и функциите на майка.

Обобщение

Учителят задава ключовия въпрос и в обобщението след отговорите на учениците конкретизира, че цената на императорската корона, която плаща Екатерина, е смяна на нейната идентичност, но същата цена щеше отново да бъде заплатена, дори ако на нейно място беше мъж.

Използвана литература

1. <http://www.mon.bg>. Учебна програма по история и цивилизация IX клас.

2. **Стоименова, Б.** Мисия (не)възможна: киното като ресурс в обучението по история. – *Диалогът в историята*, кн. 29 – 30, 2014, с. 76 – 96.

3. **Кушева, Р.** Дидактически и технологични аспекти на приложението на информационните технологии в обучението по история. – Диалогът по история, 2005, брой 10 – 11, с. 19 – 31.

4. **Славин, Р.** Педагогическа психология. С.: Наука и изкуство, 2004.

5. **Стойчева, В.** Урокът по история. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2007.

Приложение

Екатерина Велика – императрицата на Русия

Работния лист

Задача 1. Докато наблюдавате откъса от филма, отговорете на следните въпроси:

1. Кой взема решение за брака?

.....

.....

.....

2. Как се избира бъдеща императрица?

.....

.....

.....

3. Защо е важно този брак да се осъществи?

.....

.....

.....

Задача 2. Попълнете по оригинален начин следната схема, за да отговорите на въпросите:

1. С какво трябва да се раздели Софи?

Кои са причините за нейната вътрешна съпротива?

Задача 3. Наблюдавайте следващия откъс от позицията на детективи и се опитайте да „дешифрирате“ поредната стъпка на императрица Елисавета

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

„ТЯ/ТОЙ РАВНОПОСТАВЕНИ В ЕВРОПА“

Формат 60x84/16

Печатни коли 3,75

FABER – (062) 600 650

В. Търново 5000, п.к. 241

www.faber-bg.com